

De Geschiedenis van Westzaan opnieuw beschreven

Deel 22

door WILLEM TIP

Dijkdoorbraken

Het onderhoud van de Hogedijk komt in de Gouden Eeuw dankzij de welvaart wel in steeds betere handen. Na de eerste helft van de eeuw kent de Banne Westzaan geen grote dijkdoorbraken meer. Op andere plaatsen in het Noorderkwartier zijn de dijken veel minder sterk.

Ook in de volgende eeuwen blijft de polder met al zijn molens en industrieën voor grote overstromingen gespaard. Toch komt de dreiging soms vlakbij, vooral als overstromingen elders een uitweg vinden in de Schermerboezem. De Lagedijk en de Vaartdijk blijken dan meer dan eens de zwakke stee. Aanvankelijk is het met de dijken nog minder goed gesteld. In 1601 breekt de Westzanerdijk door ter hoogte van de Gouw. Er slaat een gat van 30 roeden breed en 6 tot 7 vadem diep (110 meter bij 10 meter). In 1602 breekt de dijk opnieuw door op dezelfde plaats.

Op 23 februari 1610 veroorzaakt een hevige noordwesterstorm dijkdoorbraken in de Beemster en de Westzanerpolder.



zonder protest. De dijken rond de Banne Westzaan zijn redelijk solide. Dat geldt minder voor de Hogedijk bij Assendelft. In 1702 breekt het water op twee plaatsen door de Assendelver zeedijk. In 1717 breekt rond Kerstmis de Assendelver dijk opnieuw door. Ook de Enge Wormer overstroomt. Alle benedenwoningen staan

de kooplieden en industriëlen. Voor karren en wagens is echter ook dit bestrate voetpad nauwelijks geschikt. Vervoer van enige omvang blijft plaatsvinden over het water. Buiten de kern van West-Zaandam zijn tot ver in de Gouden Eeuw voorschriften nodig om de dijken niet volledig te laten overwoekeren met onkruid. In 1698, de tijd waarin de Banne het hoogtepunt van zijn welvaart nadert, gebiedt men dat 'de buurluïden sulen gehouden wezen den dijk op de kruijn schoon te houden van ruijgte, mostert ... noch enigh mostert saet te zaïjen'. De dijken zijn voor sommige omwonenden eerder een kruidentuin dan een voetpad.

Drie taveernen

De Banne heeft in de Gouden Eeuw maar weinig herbergen en tapperijen. Hun aantal blijft merkbaar achter bij de snelle groei van de bevolking. In later tijd (1811) telt men in de Zaanstreek 1 taveerne per duizend inwoners. Elders in het Noorderkwartier is men veel ruimer voorzien. Daar komt men op niet minder dan 3,6 taveernen per duizend inwoners.

Drie Westzaanse herbergen en tapperijen zijn in de Gouden Eeuw bij naam en toenaam bekend. De oudste is de Graaf Mauritius bij de kerk en het raadhuis (vóór 1595). Later vestigen zich De Vergulde Valck aan het begin van de Middel (1626) en De Verdwaalde Boer aan de Overtoom (1641).

Graaf Mauritius

De traditionele herberg bij de kerk en het raadhuis wordt na de Spaanse tijd voor het eerst genoemd in 1595. Dan koopt Jacob Jansz. het pand. Hij is 'waert'.

In 1627, kort na de opening van het Guispad, komt de herberg opnieuw in de verkoop. Waert Phillips Sijmonsz verkoopt voor 1300 gulden het huis 'daer Graeff Mauritius vuijt hanght'. Graaf Mauritius is dezelfde als Prins Maurits. Maurits krijgt zijn titel 'Prins' in 1618. Voor dat jaar is hij nog uitsluitend Graaf van Nassau.

Nieuwe eigenaren passen de naam van de herberg vervolgens geregeld aan. Het uithangbord aan de gevel wordt daarmee een spiegel van de tijd.

In 1673 vermeldt men de herberg als de 'Prins Mauritius'.

In 1685 verandert de eigenaar de naam in 'Prins Willem III'. Prins Willem III is degene die een paar jaar later in Engeland de katholieke koning verjaagt en de 'glorious revolution' tot stand brengt. Hij en zijn vrouw Mary worden Koning en Koningin van Engeland. Deze nieuwe titel vinden we terug in de volgende naam van de taveerne. In 1741 is de naam 'De Koning William'. In 1762 wordt het 'De Koning Frederik'. Koning Frederik van Pruisen is de broer van de echtgenote van Prins Willem V. Hij steunt zijn zuster en de Hollandse Prinsgezinden krachtig tegen de Patriotten. In 1795 is het met de oranjegezinde naamgeving tijdelijk gedaan. De Prins van Oranje is naar Engeland gevlucht. De Patriotten voeren de boventoon.

Op het plein voor de herberg hebben ze een Vrijheidsboom opgericht. De taveerne zelf krijgt een verantwoorde en vaderlandsgezinde naam: 'De Bataaf'. Na de Franse tijd keert de Prins van Oranje terug in Nederland. Nu als Koning Willem I. In 1815 en alle jaren daarna heet de uitspanning eenvoudigweg: 'De Prins'.



Op 5 november 1674 overstroomt tijdens noodweer de Oostzanerpolder. De Zaan stijgt snel. De dag daarop werpt men in Koog ijlings een inlaagdijk op achter de verzwakte Lagedijk. Deze inlaagdijk voorkomt dat het Zaanwater de polder instroomt. Later ontstaat hier tussen de oude Lagedijk en de nieuwe inlaagdijk de Dubbele Buurt. Behalve de Lagedijk loopt ook de Hogedijk bij Westzaan schade op.

In 1675 is er opnieuw forse schade aan de Hogedijk, nu bij West-Zaandam. Om in de toekomst grotere schade te voorkomen trekken in 1677 de Staten van Holland en West-Vriesland het toezicht over alle zeedijken naar zich toe. De Dijkgraaf en Heemraden van de polder schikken zich, zij het niet

onder water. Op eerste Kerstdag breekt de zeedijk ten noorden van het IJ nog op zes andere plaatsen door. De totale herstelkosten zijn hoog, 200.000 gulden. In 1727 is er opnieuw zware schade aan de Hogedijk, evenals in 1731, 1775 en 1776.

Niet bestraat

De Hogedijk en Lagedijk zijn voor het grootste deel niet bestraat. Er loopt een voetpad overheen, meestal onverhard, in het beste geval bestrooid met schelpen of puin. Aangelegde bestrating komt sinds het begin van de eeuw alleen voor in West-Zaandam rondom de Dam. Hier staan aan de Hogedijk en langs de Westzijde tot aan de Westzijderkerk de huizen van